

РОЗДІЛ 2 «АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО»; «ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО»;
«ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО»; «МЕДИЧНЕ ПРАВО»

УДК 342.9:338.439(477)

DOI: 10.32751/2617-5967-2025-03-11

Беззубов Д. О.

доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії наук вищої освіти України,
провідний науковий співробітник відділу проблем державного управління та
адміністративного права
Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України
ORCID ID 0000-0001-7183-5206

Нагребельний В. П.

заступник директора Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України, член-кореспондент Національної академії правових
наук України, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України

ІНСТИТУЦІЙНІ ТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ
ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У статті здійснено комплексний аналіз інституційних та правових засад забезпечення продовольчої безпеки України в умовах воєнного стану та формування стратегічних орієнтирів її відновлення у післявоєнний період. Акцентовується увага на трансформації підходів державної політики у сфері продовольства, зумовлених впливом збройної агресії російської федерації, оскільки продовольча безпека набула статусу одного з ключових елементів національної безпеки та потребує міжвідомчої координації, нормативної консолідації та системного моніторингу.

Значну увагу приділено аналізу стану адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки та визначенню шляхів його вдосконалення. Підкреслено необхідність адаптації національного законодавства до норм і стандартів права ЄС щодо продукції агропромислового комплексу у межах зобов'язань України в межах Угоди про асоціацію.

Окреслено основні державні інституції, які реалізують політику продовольчої безпеки; обґрунтовано необхідність посилення ролі держави у розвитку системи стратегічних резервів, регулюванні ринку агропродукції, стимулюванні інвестицій та захисті продовольчих ланцюгів у кризових ситуаціях.

У висновках статті сформульовано й аргументовано пропозиції щодо вдосконалення інституційно-правового механізму продовольчої безпеки, зокрема шляхом розроблення спеціального Закону України «Про продовольчу безпеку», реформу державних резервів, створення дієвої системи раннього попередження та запровадження адаптаційної стратегії поствоєнного відновлення з урахуванням євроінтеграційного вектора.

Ключові слова: адміністративне право, продовольча безпека, національна безпека, аграрна політика, воєнний стан, державна стратегія, адміністративно-правове регулювання, державні резерви, індикатори безпеки, стратегія продовольчої безпеки України, інституційне забезпечення.

The article provides a comprehensive analysis of the institutional and legal foundations for ensuring Ukraine's food security under martial law conditions and the formation of strategic guidelines for its recovery in the post-war period. Emphasis is placed on the transformation of state policy approaches in the food sector, driven by the impact of the armed aggression of the Russian Federation, as food security has acquired the status of a key element of national security and requires interdepartmental coordination, regulatory consolidation, and systematic monitoring.

Considerable attention is paid to analyzing the state of administrative and legal provision of food security and defining ways and directions for its improvement. The necessity of adapting national legislation to EU law norms and standards regarding agro-industrial products within the framework of Ukraine's obligations under the Association Agreement is highlighted.

The main state institutions implementing food security policy are outlined; the necessity of strengthening the state's role in developing the strategic reserves system, regulating the agricultural market, stimulating investment, and protecting food supply chains in crisis situations is substantiated.

In the conclusions of the article, proposals for improving the institutional and legal mechanism of food security are formulated and argued, in particular through the development of a special Law of Ukraine "On Food Security", reform of state reserves, creation of an effective early warning system, and introduction of an adaptive strategy for post-war recovery taking into account the European integration vector.

Keywords: *administrative law, food security, national security, agrarian policy, martial law, state strategy, administrative and legal regulation, state reserves, security indicators, Food Security Strategy of Ukraine, institutional support.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах трансформації безпекового середовища, спричиненої повномасштабною збройною агресією російської федерації проти України, проблема продовольчої безпеки набула статусу одного з ключових національних пріоритетів. Зазнавши нищівного удару по агропромисловій інфраструктурі, логістиці, системі державних резервів і навіть екологічному стану земель, продовольча система України демонструє водночас уразливість і потенціал до відновлення. Водночас ця сфера перестала бути суто економічною чи гуманітарною – вона стала запорукою виживання населення, стабільності внутрішнього ринку, міжнародної репутації держави як надійного постачальника сільськогосподарської продукції, а отже, невід'ємною складовою національної безпеки.

Актуальність теми зумовлена також необхідністю оцінити ефективність правового регулювання відносини у сфері продовольчої безпеки зокрема дієвості адміністративно-правових механізмів регулювання, контролю, відповідальності тощо. Особливої уваги потребує впорядкування діяльності органів виконавчої влади у сферах моніторингу, регуляторної політики, безпечності продуктів, розпорядження державними запасами, управління кризовими ситуаціями, а також реалізації євроінтеграційних зобов'язань України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика продовольчої безпеки набуває дедалі більшої актуальності у зв'язку з глобальними викликами – пандеміями, змінами клімату, міграційними кризами, військовими конфліктами. В українському науковому дискурсі ця тематика розглядається на перетині відповідних галузей права,

економіки, державного управління, аграрної політики. Натомість ґрунтовних міждисциплінарних досліджень, які б комплексно охоплювали інституційно-правові засади продовольчої безпеки в умовах війни та посткризового відновлення, наразі недостатньо.

У публікаціях українських учених найчастіше продовольча безпека розглядається крізь призму економічної категорії, що характеризує рівень задоволення продовольчих потреб населення. І. Ю. Кравченко пропонує трактувати продовольчу безпеку як системний елемент національної безпеки, що потребує окремої політики та спеціального правового режиму в кризових умовах.[1]. Зокрема, Плахотнюк Н.М. вважає, що продовольча безпека – це не лише наявність достатньої кількості харчових продуктів, а й гарантування їх доступності для всіх соціальних груп. [2]

У галузі публічного права важливими є дослідження В.Б. Авер'янова, Т. О. Коломоєць, В. І. Семчика, І. І. Каракаш, О. О. Погрібного, С. В. Ківалової, О. А. Кучера, А. В. Новака та інших відомих вчених.

Водночас спостерігається суттєвий брак ґрунтовних адміністративно-правових досліджень, які б визначали роль адміністративного права як механізму реалізації владних повноважень у сфері продовольчої політики. Наявні праці здебільшого містять загальні підходи до функцій держави у сфері сільського господарства або безпекової політики, однак питання публічно-правової відповідальності органів виконавчої влади, адміністративного контролю, регуляторного впливу та процедурних гарантій залишаються малодослідженими.

Таким чином, огляд наукової літератури свідчить про фрагментарність підходів, які застосовуються до аналізу продовольчої безпеки, відсутність комплексного інституційно-правового аналізу, а також про потребу формування цілісної теорії продовольчої безпеки як напрямку в рамках адміністративного та аграрного права. Це й зумовлює необхідність системного переосмислення ролі держави та її інститутів у формуванні і реалізації сучасної політики продовольчої безпеки та оновлення її правових засад.

Метою цієї статті є дослідження інституційних та адміністративно-правових засад продовольчої безпеки України в умовах війни та в перспективі її поствоєнного відновлення. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення на сучасній методологічній основі таких задач: охарактеризувати сучасне розуміння продовольчої безпеки в міжнародному та національному праві; дослідити стан правового забезпечення функціонування цієї сфери в Україні; розкрити роль адміністративного права у механізмах регулювання продовольчих безпекових відносин; проаналізувати інституційний механізм реалізації продовольчої політики; визначити прогалини та перспективні напрями вдосконалення правового регулювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття продовольчої безпеки сформувалося як складана багатовимірна категорія, що поєднує в собі економічні, соціальні, екологічні, правові та інші аспекти. У міжнародному дискурсі ключовим орієнтиром є визначення, запропоноване продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН (FAO): продовольча безпека – це стан, за якого всі люди завжди мають фізичний, соціальний та економічний доступ до достатньої, безпечної й поживної їжі, що відповідає їхнім дієтичним потребам та вподобанням для активного й здорового життя.

Впродовж останніх років національне законодавство України поступово адаптується до цього підходу, зокрема, у пункті 2.13 статті 2 Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» [6] продовольча безпека визначається як захищеність

життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу до продуктів харчування для підтримання звичайної життєдіяльності. Ця дефініція, хоча й є дещо спрощеною, але вона насамперед акцентує увагу на державних гарантіях економічної доступності харчових продуктів.

На даний час сформувалися різні підходи до визначення продовольчої безпеки. Одні вчені (О. М. Шевченко, І. Ю. Кравченко) акцентують на соціально-економічній природі цього феномена, розглядаючи його як результат ефективної аграрної політики. Інші (Т. О. Коломоєць, Н. М. Плахотнюк) наголошують на тому, що продовольча безпека є складником національної безпеки, а тому потребує системного правового регулювання з боку держави та використання механізмів публічного управління.

Особливу увагу заслуговує адміністративно-правове осмислення продовольчої безпеки як об'єкта державно-владного впливу з боку органів виконавчої влади. Такий підхід дозволяє виявити внутрішню правову природу цієї категорії – як результату реалізації повноважень публічної адміністрації у сфері продовольчої політики, безпечності харчових продуктів, організації державного резерву, захисту споживача, здійснення моніторингу та регуляторного втручання в ринок.

Таким чином, продовольчу безпеку слід розглядати як публічно-правову категорію, що є одночасно: ціллю державної політики; об'єктом адміністративно-правового регулювання; критерієм ефективності владної діяльності в агропромисловій сфері. Такий комплексний підхід забезпечує належне розуміння сутності продовольчої безпеки як юридичного інституту з міжгалузевим змістом, соціальним та публічним призначенням.

Продовольча безпека у найзагальнішому вигляді постає як стан гарантованої доступності населення до достатньої кількості якісних і безпечних харчових продуктів, що забезпечується через механізми нормативного впливу, інституційного регулювання та оперативного управління у кризових ситуаціях. Проте правова сутність цього явища виходить далеко за межі суто економічних характеристик – вона набуває публічно-правової природи, оскільки стосується безпосереднього здійснення державою її функцій у сфері захисту життєвих інтересів особи.

Як слушно зазначає І.Ю Кравченко «...на сьогодні продовольча безпека України регулюється численними підзаконними актами, відомчими документами і частково законами, що створює враження правової багатоголосості без узгодженого центру. Відсутність кодифікованого акту унеможлиблює цілісне адміністративно-правове регулювання цієї критично важливої сфери».[1, с.67]. В сучасних умовах особливої актуальності набуває позиція, відповідно до якої продовольча безпека має розглядатися як об'єкт адміністративно-правового регулювання. Такий підхід дозволяє виявити зв'язок між реалізацією владних повноважень виконавчої влади та гарантуванням сталості функціонування агропродовольчої системи. У цьому контексті продовольча безпека постає не лише як ціль державної політики, а як правова категорія, яка забезпечується адміністративно-правовими засобами дозволи, контроль, заборони, адміністративна відповідальність тощо. Не менш важливим, на наш погляд, є розуміння продовольчої безпеки в якості індикатора ефективності адміністративної діяльності держави. Зниження спроможності забезпечити продовольчі потреби населення в умовах війни чи іншої надзвичайної ситуації є свідченням не лише економічної уразливості, а й управлінських збоїв, які повинні бути предметом відповідного реагування в межах публічно-правових механізмів.

Отже, продовольча безпека набуває рис багатofункціонального правового феномена, який одночасно виконує роль конституційно закріпленої соціальної цінності, цільового орієнтиру стратегічного планування та критерію ефективності діяльності виконавчої влади. Відтак її належне забезпечення можливе лише за умови системного використання потенціалу адміністративного права як провідної галузі публічного регулювання.

Система нормативно-правового регулювання у сфері продовольчої безпеки України характеризується, з одного боку, широким масивом законодавчих і підзаконних актів, а з іншого – відсутністю цілісної правової конструкції, яка б гарантувала стабільність і стійкість продовольчої системи як під час кризових явищ, так і в умовах мирного розвитку. На тлі зростаючої ролі публічного адміністрування у цій сфері, нагально постає питання нормативної консолідації правового поля продовольчої політики держави.

Базовими законодавчими актами, які безпосередньо регулюють цю сферу, є Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України», де продовольча безпека визначена як об'єкт публічних гарантій, а також Закон «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», який закладає європейські стандарти державного контролю у сфері харчової політики. Особливої уваги заслуговує Закон України «Про державні резерви», що визначає організаційно-правові засади формування запасів продовольчих товарів на випадок надзвичайних ситуацій, проте на практиці його застосування залишається фрагментарним і часто декларативним.

Окреме місце в структурі нормативно-правового забезпечення продовольчої безпеки посідає Стратегія продовольчої безпеки України на період до 2027 року, затверджена розпорядженням Кабінетом міністрів України від 23 липня 2024 р. № 684-р. [9] Цей документ вперше в українській практиці не лише формулює стратегічні цілі, а й окреслює конкретні індикатори їх досягнення, деталізує ролі суб'єктів, механізми реалізації та етапи контролю. Отже, чинне правове поле продовольчої безпеки в Україні можна охарактеризувати як інституційно розгалужене, але нормативно нескоординоване, що обумовлює необхідність перегляду усталених підходів до правового забезпечення цієї сфери. Удосконалення законодавства має орієнтуватися на створення єдиного інтегрованого акту – спеціального закону «Про продовольчу безпеку», який би поєднав норми аграрного, адміністративного та безпекового законодавства в уніфіковану нормативну конструкцію.

Аналіз нормативного підґрунтя забезпечення продовольчої безпеки потребує врахування актуальних інституційних трансформацій, які відбулися в системі органів виконавчої влади влітку 2025 року. Зокрема, згідно з рішенням Кабінету Міністрів України від 21 липня 2025 року, проведено структурну реорганізацію профільних центральних органів, що безпосередньо впливають на реалізацію державної продовольчої політики. Замість колишніх трьох відомств – Міністерства економіки, Міністерства захисту довкілля та Міністерства аграрної політики – створено Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. Цей орган тепер акумулює повноваження в трьох ключових секторах: економічному, аграрному та екологічному, що створює потенціал для комплексного та скоординованого підходу до формування продовольчої політики, але водночас загострює питання спеціалізації та ефективності управління в кожному з напрямів. [9] Як слушно зазначає Н.М. Плахотнюк, «адміністративно-правовий механізм публічного управління вимагає чіткого функціонального розмежування компетенції між

органами влади. Злиття функцій без спеціалізації не створює ефективного управління – воно створює адміністративну дифузію». [2, с.99]

З урахуванням реформ, роль координатора реалізації стратегії має бути перерозподілена на користь новоствореного Міністерства економіки, довілля та сільського господарства, яке стає головним суб'єктом у сферах виробництва, контролю, моніторингу та стратегічного планування продовольчої політики. Необхідною є також ревізія положень про міжвідомчу взаємодію і координацію, а також оновлення операційного плану реалізації Стратегії з фіксацією нових відповідальних органів. Таким чином, успішність правового забезпечення продовольчої безпеки безпосередньо залежить від того, наскільки швидко й цілеспрямовано будуть адаптовані нормативно-правові акти до оновленої інституційної конфігурації системи виконавчої влади.

Інституційний механізм забезпечення продовольчої безпеки являє собою цілісну, ієрархічно організовану сукупність органів виконавчої влади, їх структурних підрозділів, спеціально уповноважених адміністративних служб, міжвідомчих координаційних утворень та органів місцевого самоврядування, які в межах наданих повноважень реалізують владно-організаційні функції держави щодо формування, реалізації, моніторингу та захисту продовольчої політики держави, спрямованої на досягнення гарантованої доступності безпечних та якісних харчових продуктів для населення.

Забезпечення продовольчої безпеки як об'єкта адміністративно-правового регулювання неможливе без належно побудованої системи суб'єктів, уповноважених реалізовувати державну політику у цій сфері. Інституційний механізм при цьому слід розглядати як сукупність органів публічної адміністрації, міжвідомчих координаційних утворень, спеціалізованих служб і структурних підрозділів, яким надано владні повноваження щодо формування, виконання та контролю за реалізацією політики продовольчої безпеки.

Проведена у липні 2025 року реформа центральних органів виконавчої влади істотно змінила інституційне поле цієї сфери. Зокрема, створення Міністерства економіки, довілля та сільського господарства України стало маркером інтеграції функцій, що раніше були розмежовані між трьома окремими міністерствами. Відтепер єдиний орган має реалізовувати політику як у сфері аграрного виробництва, так і в екологічному регулюванні та економічному прогнозуванні, що, з одного боку, відкриває можливості для комплексного стратегування, а з іншого – висуває нові вимоги до внутрішньої спеціалізації та інституційної спроможності.

В сучасних умовах особливої актуальності набуває потреба в ефективному міжвідомчому та міжрівневому узгодженні, що вимагає створення стабільних процедур координації між центральними та місцевими органами, чіткої регламентації сфер відповідальності та посилення кадрового потенціалу. Важливу роль у цьому має відігравати публічно-правовий контроль з боку органів державного нагляду та Рахункової палати щодо реалізації державних програм у сфері продовольства.

З огляду на публічну природу продовольчої безпеки як об'єкта державної політики саме адміністративне право відіграє ключову роль у забезпеченні її належного функціонування. Йдеться про інструментарій, який забезпечує реалізацію повноважень виконавчої влади, організацію управлінських процедур, прийняття рішень та реагування на загрози у цій сфері. Визначення та систематизація адміністративно-правових інструментів у сфері продовольчої безпеки є необхідною передумовою для розбудови ефективної моделі

публічного адміністрування.

Відомий український вчений-правознавець В.Б. Авер'янов слушно наголошував, що «адміністративне право, як провідна галузь публічного права, забезпечує організаційно-правові засади державної діяльності, зокрема й у сфері продовольчої безпеки, де особливо важливою є наявність публічних процедур, відповідальності та належного контролю» [3, с.43]

Адміністративно-правові інструменти забезпечення продовольчої безпеки являють собою систему правових засобів, що закріплені у нормативних актах публічного характеру, реалізуються органами виконавчої влади в адміністративно-процесуальній формі та спрямовані на організацію, регламентацію, контроль, нагляд і оперативне реагування у сфері формування, збереження та відновлення сталості продовольчої системи держави.

До таких інструментів передусім належать адміністративні процедури стратегічного планування, що забезпечують формування політики у цій сфері. Йдеться про розроблення, схвалення та реалізацію таких документів, як Стратегія продовольчої безпеки, оперативні плани заходів, державні програми підтримки аграрного сектору. Такі документи є результатом адміністративної нормотворчості уряду, що має нормативно-управлінський характер.

Другий блок інструментів становлять дозвольно-реєстраційні механізми, що охоплюють ліцензування виробництва та обігу харчових продуктів, державну реєстрацію підприємств, сертифікацію якості та безпечності продукції. Вони реалізуються насамперед через діяльність Держпродспоживслужби та інших контрольних органів.

Особливу роль у кризових умовах відіграють інструменти державного контролю та нагляду, спрямовані на забезпечення дотримання вимог законодавства у сфері якості, зберігання, логістики, маркування та обігу продовольчих товарів. Їхня правова природа полягає в обов'язковості до виконання, адміністративній підзвітності, можливості застосування адміністративних санкцій.

Важливою є також функція публічних закупівель, яка набуває особливого значення у період воєнного стану та кризового постачання. Такі закупівлі здійснюються за спеціальними процедурами, визначеними актами Кабінету Міністрів України, що мають тимчасовий або адаптивний характер. Вони забезпечують оперативне постачання продуктів для критичної інфраструктури, армії, постраждалих регіонів.

У сучасних умовах, значну увагу слід приділяти і спеціальному правовому режиму адміністративного реагування, що діє в умовах надзвичайного або воєнного стану. У цей період розширюються дискреційні повноваження виконавчої влади, спрощуються процедури прийняття рішень, застосовуються примусові заходи щодо забезпечення розподілу продукції, її реквізиції або мобілізаційного використання.

Отже, адміністративне право забезпечує не лише нормативну рамку функціонування продовольчої політики, але й практичну дієздатність держави у формуванні, реалізації та захисті продовольчої безпеки, особливо в умовах кризового або трансформаційного стану публічного управління.

В умовах воєнного стану та постійної зміни безпекового середовища особливої актуальності набуває питання ефективності чинної моделі нормативного та інституційного забезпечення продовольчої безпеки. Незважаючи на наявність стратегії, профільного законодавства та відповідного міністерського апарату, система правового регулювання в цій сфері залишається фрагментарною, неструктурованою та нормативно перевантаженою,

що істотно знижує її результативність.

Передусім слід зазначити, що відсутній базовий законодавчий акт, який би закріплював поняття, цілі, принципи, суб'єктний склад, правові режими та індикатори продовольчої безпеки. Такий закон має стати єдиною правовою основою, яка узгоджуватиме положення аграрного, адміністративного, екологічного, соціального та безпекового законодавства. Наразі ці норми розпорошені між окремими законами, постановами уряду, регламентами і положеннями різної юридичної сили. Інституційна проблема полягає у недостатньо чіткому розмежуванні повноважень між центральними органами виконавчої влади, особливо після проведеної у 2025 році реформи міністерств. У процесі злиття повноважень Міністерства аграрної політики, Мінекономіки та Міндовкільля в єдиний орган – Міністерство економіки, довкільля та сільського господарства України – виникла ризикована концентрація функцій без забезпечення належного функціонального розділення структур, що ускладнює фокусування на продовольчій безпеці як специфічному об'єкті публічного управління.

Системною проблемою залишається нестабільність нормативної бази, зокрема часті зміни положень, які регулюють процедури закупівель, формування резервів, надання субсидій виробникам. Ці коливання знижують передбачуваність та правову визначеність у діяльності суб'єктів господарювання. Особливої уваги потребує модернізація адміністративно-правових інструментів, зокрема перегляд процедур державного контролю, запровадження адаптивних механізмів реагування на загрози, посилення публічної відповідальності органів виконавчої влади за невиконання державних програм. Серед ключових напрямів удосконалення слід визначити: прийняття Закону України «Про продовольчу безпеку», який систематизує понятійно-категоріальний апарат, індикатори, критерії та повноваження; інституційне розмежування функцій усередині нового міністерства з виділенням окремих структурних підрозділів із питань продовольчої безпеки; удосконалення процедур стратегічного планування та моніторингу на національному і регіональному рівнях; оновлення адміністративно-процедурних регламентів з урахуванням права ЄС та умов воєнного стану; розширення спроможностей державного резерву та нормативне унормування особливого порядку його використання в умовах надзвичайних ситуацій.

Висновки. Проведене дослідження дозволило виявити фундаментальні особливості адміністративно-правового та інституційного забезпечення продовольчої безпеки як пріоритетного напрямку сучасної державної політики, що інтегрує в собі елементи безпеки, економіки, соціального захисту та діяльності компетентних органів виконавчої влади. У нинішніх умовах продовольча безпека перестає бути виключно економічною категорією – вона трансформується у багатофункціональний публічно-правовий феномен, що виступає індикатором ефективності владної діяльності держави.

Встановлено, що саме адміністративне право забезпечує інституційне оформлення та правову реалізацію продовольчої політики, акумулюючи в собі основні інструменти державного управління, контролю, регулювання, моніторингу та кризового реагування. При цьому особливу роль відіграють адміністративно-правові процедури стратегічного планування, дозвільно-наглядові механізми, спеціальні режими державного контролю та мобілізаційного втручання в умовах надзвичайного чи воєнного стану.

Аналіз чинного законодавства виявив відсутність єдиного системного нормативного акта, який би закріплював продовольчу безпеку як самостійний об'єкт публічного

управління та предмет галузевого регулювання. Наявна правова мозаїка потребує систематизації, а також кодифікації та концептуального переосмислення в межах єдиної законодавчої конструкції. У цьому зв'язку сформульовано потребу у прийнятті спеціального Закону України «Про продовольчу безпеку» як нормативної основи адміністративної діяльності у відповідній сфері.

Проведена реформа органів виконавчої влади вимагає перегляду інституційної моделі управління, зокрема – чіткого функціонального розмежування всередині новоствореного Міністерства економіки, докільля та сільського господарства України, належного нормативного оформлення його повноважень у сфері продовольства, а також налагодження механізмів міжвідомчої координації.

Безсумнівно, що ефективність продовольчої безпеки як системи прямо залежить від дієвості адміністративно-правового механізму, його здатності до адаптації, кризостійкості, регламентованості та підконтрольності. У цьому контексті забезпечення продовольчої безпеки має розглядатись не лише як стратегічне завдання держави, а як системна функція публічної адміністрації, що обумовлює прийняття чітких правових рамок, зважених управлінських рішень, визначених повноважень, ефективних процедур і відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кравченко І. Ю. Правові засади продовольчої безпеки в умовах воєнного стану // Вісник Національної академії правових наук України. – 2023. – № 4. – С. 120–130.
2. Плахотнюк Н. М. Публічне управління в аграрній сфері: міжгалузеві виклики та інструменти впливу // Державне управління: теорія та практика. – 2022. – № 3. – С. 45–59.
3. Авер'янов В. Б. Доктринальні засади сучасного розвитку і реформування українського адміністративного права // Виконавча влада і адміністративне право / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – Київ : Ін Юре, 2002. – С. 60–72.
4. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
5. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 31. – Ст. 241.
6. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24 червня 2004 р. № 1877-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 49. – Ст. 527.
7. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23 грудня 1997 р. № 771/97-ВР (у редакції від 22 липня 2014 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 41. – Ст. 2021.
8. Про державні резерви: Закон України від 24 січня 1997 р. № 51/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 13. – Ст. 112.
9. Стратегія продовольчої безпеки України на період до 2027 року: схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 липня 2024 р. № 684-р.
10. Про затвердження плану заходів забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: розпорядження КМУ від 29 квітня 2022 р. № 327-р // Офіційний вісник України. – 2022. – № 39. – Ст. 2114.
11. Методика визначення основних індикаторів продовольчої безпеки: постанова КМУ від 5 грудня 2007 р. № 1379 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 93. – Ст. 3405.

12. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: постанова КМУ від 3 березня 2021 р. № 179 // Офіційний вісник України. – 2021. – № 22. – Ст. 1015.

13. FAO. The State of Food Security and Nutrition in the World 2023. Rome: FAO, 2023.

14. Global Food Security Index (GFSI) 2022 Annual Report. Economist Impact. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/>

УДК 340.1:340.5:34:004

DOI: 10.32751/2617-5967-2025-03-12

Прилипко С. М.

*доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України, завідувач кафедри
теорії та історії держави і права університету
економіки і права «КРОК»*

НОВІТНІ ВИКЛИКИ ЩОДО СУЧАСНИХ ПРАВОВИХ СИТЕМ

Проблематика правових систем сучасності посідає центральне місце в наукових дискусіях, оскільки поєднує в собі як класичні засади порівняльного правознавства, так і принципово нові виклики, що виникають у глобальному, цифровому та постсуверенному світі. З одного боку, правові системи продовжують розвиватися у руслі усталених правових традицій, ґрунтуючись на історичних моделях романо-германського, англосаксонського, релігійного та змішаного права. Ці традиції, досліджені Г. Берманом, Дж. Мерріманом, Г. П. Гленном та іншими класиками, досі визначають базові уявлення про джерела права, механізми правозастосування, інституційний дизайн та культурні традиції сприйняття справедливості.

З іншого боку, сучасна епоха трансформує самі умови функціонування права: глобальні комунікації, алгоритмічні системи, екологічні кризи, воєнні конфлікти, наддержавні інституції та цифрова економіка перетворюють національні правопорядки на елементи складної мережі нормативних взаємодій. Право постає не лише як інструмент державної влади, а як інфраструктура людської гідності, засіб упорядкування соціальної взаємодії та механізм забезпечення цивілізаційної стійкості.

У статті розкривається еволюція класичних правових сімей, аналізуються філософські засади права як культурного та комунікативного феномена, досліджуються прояви правового плюралізму, глобального конституціоналізму й алгоритмічної нормативності. Особливе місце відведено українському досвіду, який, в умовах повномасштабної війни та євроінтеграційної трансформації, демонструє здатність правової системи зберігати гуманістичні цінності, адаптуватися до нових загроз і водночас створювати інноваційні моделі документування воєнних злочинів, цифрового врядування та захисту прав людини.

Ключові слова: *правові системи; правові сім'ї; правова традиція; порівняльне право; глобалізація; правовий плюралізм; алгоритмічна нормативність; штучний*